

TATU VANHANEN: *Ethnic Conflicts. Their biological roots in ethnic nepotism.*

(Ulster Institut for Social Research, London, 2012. ISBN: 978-0-9573913-1-4, 370 oldal, név és tárgymutatóval)

A különböző népek – etnikai csoportok más népekkel való összetűzése és a saját eltérő etnikai csoportjaik által okozott konfliktusok már az emberiség történelmének a kezdeti óta ismertek, és – sajnálatos módon – ezeknek az intenzitása az utóbbi évszázadokban sem csökkent. Mi okozza azt, hogy ezek az etnikai konfliktusok térben és időben is állandósultak? A korábbi kutatások az okok között politikai, kulturális, történeti és számos környezeti tényezőt is számba vettek, ezek azonban nem adnak teljes körű magyarázatot a kérdésre, csak legfeljebb a kisebb, helyi jelentőségű konfliktusokra. Vanhanen professzor legújabb könyvében a közös emberi természetünkben rejtőző és az evolúciónk során kifejlődött etnikai nepotizmusban – amely a családi nepotizmusnak szélesebb körű formája - találta meg az egyetemesen érvényes feleletet erre a kérdésre. (A „nepotizmus” kifejezés a latin „nepos” szóból ered, és az egyházi és világi hatalmi pozíciók, és az ezekkel járó vagyon, befolyás stb. elosztásánál a rokonok, barátok előnyben részesítését jelenti a megfelelőbb, alkalmasabb, felkészültebb jelöltekkel szemben.)

Tatu Vanhanen 176 országból gyűjtötte össze a vizsgálatának az anyagát és ezeket különböző matematikai-statisztikai eljárásokkal elemezte. Egy korábbi, 1999-ben megjelent könyvében már foglalkozott az etnikai nepotizmussal és ebben különböző jelzőszámokkal fejezte ki az etnikai konfliktusok súlyosságát. Kimutatta például, hogy az országokon belüli etnikai heterogenitás jelzőjének az erőssége jó kifejezője az etnikai nepotizmus mértékének. Az etnikai heterogenitás jelzője erősen korrelál az etnikai konfliktusok különböző jelzőszámokkal kimutatott erősségével. Ebben az új könyvében - leegyszerűsítve a korábbi kutatásainál használt jelzőket, már csak két mérőszámot: az Etnikai Konfliktusok Becsült Skáláját (Estimated scale of Ethnic Conflicts: EEC) és az Etnikai Heterogenitást (Ethnic Heterogeneity: EH) használta fel. Az EEC-t erősségét egy öt fokozatú skálával mérte, amelynél az 1. fokozatnál legfeljebb csak kisebb, helyi incidensek fordulhatnak elő, míg az 5. fokozatnál már polgárháború, sőt genocidium is előfordulhat. Az EH értéke viszont az etnikai csoportok három típusából: 1. egy rasszból álló csoport, 2. nyelvi, nemzetiségi, vagy törzsi alapokon nyugvó csoport, 3. az állandósult vallási egységen alapuló etnikai csoport és értéke ezeknek százalékos arányából kapható meg, az ország legnagyobb etnikai csoportjához mérve.

A könyv fejezeteiben különböző többváltozós matematikai-statisztikai eljárásokkal elemzi a vizsgált 176 ország EEC és EH adatait. Ezekről Vanhanen és Richard Lynn a közösen írt korábbi munkáikban (2002, 2006) már kimutatták, hogy az országonkénti IQ-tól függetlenül. Az EEC és az EH kapcsolatát regressziós analízissel vizsgálva kiderült a szoros kapcsolat a két jelző között, mert minél inkább megosztottnak mutatkozott egy ország népessége etnikailag, annál több konfliktus jelent meg ezen az etnikai alapon.

Az EEC regressziós egyenesének az EH-hoz való kapcsolatában az országok két csoportra voltak oszthatók: kisebb (negatív, vagy pozitív) eltérésűek és nagyobb (negatív, vagy pozitív) eltérésűek. Magyarország 17 másik országgal együtt a kisebb eltérésű csoportba került. Erre a csoportra jellemző, hogy az etnikai konfliktusok mértéke kis mértékben magasabb az elvártnál. Hazánkban a romák többségének súlyos társadalmi-gazdasági helyzete jelenti a gondot, és emiatt a skálán a 2. csoportba kerültünk, szomszédos Romániához hasonlóan. Érdekes, hogy e csoport 18 országa közül 2003–2010 között hat jellemezhető demokráciaként, ahol (Chile, Horvátország, Franciaország, Magyarország, Izrael és Románia) az index enyhén pozitív értéket adott. A nagyobb eltérést mutató csoportban a pozitív eltérésűeknél (például Oroszország, Törökország, a két Kongó, Szomália stb.) az etnikai eredetű konfliktusok aránya magas. A nagy negatív eltérést mutató csoportba tartozóknál (például Kanada, Litvánia, Szlovénia, Egyesült Arab Köztársaság) pedig az etnikai konfliktusok aránya kisebb volt az elvártnál 2003–2011 között.

A könyv végső – és meglehetősen pesszimista - konklúziója abban foglalható össze, hogy az etnikai konfliktusok világszerte nem csökkennek, hanem folyamatosan jelen vannak az etnikailag megosztott társadalmakban. Milliók pusztulnak el, vagy kényszerülnek elmenekülni a szülőföldjükéről. A konfliktusoknak a valódi, alapvető oka az állandó küzdelem a nehezen hozzáférhető forrásokért. Az etnikai nepotizmus teóriája nem magyarázza meg a konfliktusoknak az evolúciós eredetét, viszont kimutatja, hogy ezek a konfliktusok jelentős arányban az etnikai csoportokkal kapcsolatban jelentkeznek az etnikailag megosztott társadalmakban. Ugyanakkor a nepotizmus evolúciós gyökerei a génjeinkben vannak meghatározva, a rokonok, családtagok támogatásának a kifejeződésében. Az etnikai nepotizmus a családi nepotizmusnak egy szélesebb körű formája, és mivel az etnikai nepotizmus „szabályai” evolúciósan a génjeinkben vannak, ezért ennek viselkedési formának a „kitörlése” az emberi természetből aligha lehetséges.

Gyenis Gyula